

Gordana Sladoljev

KNJIŽNICA I ARHIV SAMOSTANA KONVENTUALACA U SPLITU

Najstariji od postojećih samostana u Splitu je onaj konventualaca. Od svog osnutka oko 1218. povezan je skoro osam stoljeća besprekidno sa životom Splita. Povijest samostana i crkve su dio povijesti grada, a kulturna ostavština koja se čuvala i ona očuvana u prostorijama ovog sklopa je odraz i svjedočanstvo stoljetnog stvaralačkog života. Samostanski dokumenti, spisi, zapisi, knjige, dragocjeni predmeti i umjetnička djela, a nada sve knjižnica i arhiv još neistraženi čekaju da se u njima otkriju mnogi značajni podaci, koji će kao kamenčići mozaika upotpunjavati još nedovršenu sliku kulturne baštine grada i njegove historije.

Među redovnicima nalazimo poznata imena, koja su puno dala našoj kulturi. Dovoljno je spomenuti samo neka: Mihovil Splitsčanin, prepisivač »Splitskog statuta iz 1395.«, Bernardin Splitsčanin, redaktor prvog tiskarnog hrvatskog lekcionara od 1495. Lekcionar je prvo hrvatsko djelo neumjetničke književnosti tiskano latinskim slovima. Ivan Marko Lukačić, gvardijan samostana od 1620. do 1644. s kraćim prekidima, bio je skladatelj, orguljaš, te je dugi niz godina imao najznačajniju ulogu u glazbenom životu Splita. Osim Lukačića u 17. i 18. st. djeluju u glazbenom životu Splita i redovnici: Gašpar Ferrero, Josip Damniani, Francesco Cavallari, Andrija Andreis, Jerolim Speruti, Gaetano de Stefanis, Karlo Antun Nagli i dr.

Samostan je imao stalno svoju školu, no često su redovnici učitelji gramatike podučavali djecu iz grada. Već početkom 18. st. samostan je jedno vrijeme držao školu za ilirski jezik, koja je pod pokroviteljstvom rimske kongregacije »De propaganda fide« spremala misionare za Srbiju i druge krajeve. Posebnu zaslugu za učenje hrvatskog (ilirskog jezika) imao je učenik redovnik Petar Kapić de Andreis. U doba preporoda posebno se ističu kao narodnjaci: Frane Dobrović, Serafim Belamarić i Josip Milošević. Ovi podaci ukazuju na povezanost djelovanja redovnika sa zbivanjima izvan sklopa samostanskih zidova.

U doba obnove samostana koja je započeta krajem 19. stoljeća uređena je i jedna prostorija na drugom katu u kojoj su smješteni knjižnica i arhiv. Tada je za potrebe biblioteke izrađen odgovarajući namještaj prema tada ustaljenim pravilima. Drvene police od stropa do poda smještene su na sva četiri zida, ostavljajući slobodan pristup prozorima i vratima. Police su u gornjem dijelu otvorene, a u donjem manjem dijelu zatvorene vratnicama. Police su na klasičan način obilježene pri vrhu u horizontalnom smjeru latinskim slovima, a svaki red police, vertikalno, rimskim brojevima. Uz police za knjižnicu još su izrađena dva pulta za čitanje, koji imaju po dvije ladice, vjerovatno za katološke listiće i u donjem dijelu ormariće.

Prema jedino mogućem površnom pregledu knjige nisu sve signirane, a složene su prema veličini. To znači da knjižni fond nije nikada do kraja bio sreden niti proučen. Postoji jedan katalog pod naslovom: »Popis knjiga samostana sv. Franje franjevac konventualaca u Splitu«. Popisivanje knjiga je završeno prema dataciji 20. VI 1940. Autor se nije potpisao, no sa sigurnošću se može ustvrditi da je popis obavio tadašnji gvardijan samostana Vid Markovina. Knjige su popisane na neuvezanim arcima papira prema policama označenim rimskim brojevima. Ukupno je popisano 6.622 naslova sa osam polica. Tu je dodat popis od 33 knjige, čije mjesto nije naznačeno, a ubilježene su i knjige što su se u doba popisivanja nalazile po ladicama. Koliki je dio knjižnog fonda popisao, to se za sada nemože utvrditi, ali ukupni je broj sigurno veći od 10.000 knjiga.

Samostan čuva tri inkunabule, koje je popisao Josip Badalić,¹⁾ radi se o lingvističkim Mancinellinim djelima. Jedna od te tri inkunabule potječe iz Marulićeve biblioteke, prema: »Katalogu izložbe Marka Marulića, Split 1950«.²⁾ Inkunabule A. Mancinellija, koje Badalić navodi kao jedini prvotisak u knjižnici, povezane su zajedno s još jednim njegovim djelom s područja lingvistike iz 1502. Sve je uvezano u drvene korice s kožnim hrptom, na čijoj je unutarnjoj strani još vidljiv ostatak pergamene ispisan srednjovjekovnim pismom. Gvardijan samostana mr Nikola Roščić upozorio je da samostan posjeduje djelo Marka Marulića »Quinquaginta parabolae«, Venecija 1510. djelo je posvećeno Tomi Nigeru, splitskom kanoniku, i na inkunabulu nepoznatog autora: »Sumeta aurea de pacifica conscientia«, tiskar Baptista Farfengo, Bressa 1497. Dovoljan je navedeni primjer da nas upozori na sigurnost promjene broja prvotiska i pronalaska izvanredno važnih rariteta nakon sređivanja knjižnice.

Iz 16. st. prema katalogu ima 68 naslova, iz 17. st. 172 naslova, a iz 18. st. oko 900 popisanih naslova. Knjige iz spomenutog razdoblja od 16. do kraja 18. st. uglavnom su iz područja teološke problematike, filozofije religije, povijesti crkve, svjetovne povijesti, npr. popisana je Ivana Lucića: »Historia di Dalmatia« iz 1674. i »De regno Dalmatia et Croatia« iz 1758), djela iz matematike, lingvistike, zatim ima djela latinskih pisaca, prirodnih znanosti itd. U knjižnici se nalazi skupina knjiga i časopisa »Dalmatica« i skupina »Croatica« iz 17. i 18. st. pisanih hrvatskim jezikom. Iz 19. st. osim literature s područja religije tematski se širi prema doma-

ćoj i svjetskoj literaturi. Popisani su radovi JAZU od 1867—1916. i dr. Popis ukazuje da bi se mogao naći zanimljiv materijal za proučavanje povijesti Splita krajem 19. st.

Samostanski arhiv je stradao za vrijeme kuge 1607. Tada je njegov veći dio propao. Ono što je ostalo čuva se u knjižnici nesređeno i nepopisano. Tu se čuvaju knjige prihoda i rashoda samostana, među njima i one što ih je vodio Ivan Lukačić, popisi pokopanih obitelji u crkvi do 18. st. dokumentacija samostana i crkve prije obnove. Arhiv čuva rijetke primjere glazbene literature iz 16. i 17. st. raznih autora, što predstavlja raritet ne samo u domaćim nego i u evropskim okvirima. Na izuzetnu vrijednost spomenutog materijala upozorio je muzikolog S. Tuksar JAZU. Srednjovjekovni rukopisi na pergameni, dokumenti, povelje, zapisi, vrijedni kožni uvezi, sve to leži u jednoj škrinji u samostanskoj arhivi.

Poslije II svjetskog rata u prostorije knjižnice smješten je sjemenišni knjižni fond, a zbog smanjenja samostanskog prostora u istu prostoriju su unijete vrijednosti samostana: slike, kipovi, tekstil, riznica, sakralni i profani predmeti. Danas je ta prostorija pretrpana stvarima što su nabacane jedne preko drugih. Vrijedni umjetnički predmeti prekriveni su drugim i tek slučajem se mogu otkriti. Arhiva u škrinji prekrivena prašinom, krije bogato neistraženo područje i pomalo propada, a leži na dohvat naših ruku. Zakrčen je i pristup policama, te u ovom kaotičnom, prenatrpanom skladištu nema ni govora o nekom sređivanju ili pak o znanstvenom radu. Naslućuje se da tu možda leže jedinstveni dokumenti tj. građa za proučavanje naše kulturne baštine do XX st. Za sada je jedino sigurno to, da knjižni fond propada, da arhivski materijal propada, a i umjetnine i ostale dragocjenosti od kojih su se neke ili zagubile ili nestale, a da ih nitko nije ni proučio ni registrirao.

Da bi se spriječilo propadanje predmeta koji su *naša* kulturna baština Uprava samostana bi željela na drugom katu samostana urediti prostorije u kojima bi se nalazili: Knjižnica, u sadašnjoj prostoriji, prostorija za arhiv do knjižnice, te soba do ovih prostorija u kojoj bi se knjižni i arhivski materijal sređivao, obrađivao i znanstveno proučavao. U toj bi sobi zainteresirane stranke mogle raditi. Na prvom katu bi se uredio muzejski prostor s tri memorijalne sobe. Jedna posvećena Marku Maruliću u kojoj bi se uz njegova djela postavila i prikazala djela iz njegovog vlasništva i razdoblja. Druga soba bila bi posvećena Bernardinu Splićaninu s Lekcionarom te originalnim samostanskim glagoljskim rukopisima i tiskom, a treća Ivanu Marku Lukačiću, skladatelju. U toj prostoriji bi se smjestili: Knjige rashoda i prihoda, koje je on vodio 20 godina svog boravka u zgradi samostana, sav vrijedni notni materijal koji bi se našao u arhivu i knjižnici. U svakoj izložbenoj prostoriji izložili bi se odgovarajući dragocjeni i umjetnički predmeti povezani tematski i stilski.

Na taj način bi Split dobio izuzetno vrijednu javnu zbirku, knjižnicu i arhiv pristupačne javnosti i znanstvenom radu. Stvaranjem tih novih prostora obogatilo bi Split na kulturnom polju što bi ga učinilo još privlačnijim kulturno, znanstveno i turistički.

Split koji je izgubio u požaru 1943. svoj bogati općinski arhiv i time ostao prikraćen osobito na polju proučavanja svoje vlastite povijesti i kulture, morao bi se posebno zalagati da se ove još nepoznate vrijednosti srede, učine dostupne svima i spase od propadanja i nestajanja. Možda će nam buduća otkrića iz ovih fondova popuniti neke praznine nakon gubitka općinskog arhiva, upoznati nas s novim imenima, novim djelima i događajima važnim za našu prošlost i sadašnjost.

BILJEŠKE :

1) Josip Badalić: Inkunabule u Narodnoj Republici Hrvatskoj, Zagreb 1952, str. 144.

2) Isto. str. 221, 225.

Hrvoje Morović: Povijest biblioteka u gradu Splitu, Dio I, Zagreb 1971. str. 80. Podatke o samostanu i knjižnom fondu kojima sam se poslužila u pisanju ovog priloga dao mi je mr. Nikola Roščić.

